

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Елла Бистрицька

РОЗВИТОК ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка

Дослідження сучасною наукою діяльності Української греко-католицької церкви (УГКЦ) доводять, що у першій половині ХХ ст. вона переживала значне піднесення. Вплив духовенства був відчутний у всіх сферах життя українців Галичини. Це стосувалося національно-визвольних змагань, вирішення інших складних політичних і соціальних питань, розвитку освіти, науки і культури, виховання тощо. Всі новітні ініціативи церкви були тісно пов'язані з реформаторською діяльністю митрополита А. Шептицького та його найближчих сподвижників, серед яких особливе місце належало Й. Сліпому. Серцевиною діяльності УГКЦ виступала екуменічна ідея. Осмислення місця, ролі та значення греко-католицизму для Вселенської єдності, а також налагодження міжконфесійного діалогу для релігійної консолідації українців вимагали наукового обґрунтування. Така робота включала декілька основних напрямків: відкриття вищого освітнього закладу, формування наукових шкіл, організацію видавничої бази.

Важливим кроком у згуртуванні науковців було створення Богословського наукового товариства (1922 р.). БНТ було першим українським товариством, офіційно визнаним польською владою. Після реорганізації Товариства, починаючи з 1926 р., його головою був Й. Сліпий. Під його керівництвом вийшло 20 томів «Богословії» та 45 наукових праць окремим виданням. Про якість публікацій свідчать фахові рецензії в провідних журналах того часу. Зокрема, це компетентний орган «Записки ЧСВВ» (7 рецензій за 10-літній період), «Нива», «Дзвони» та ін. Інформацію подавали також австрійські, англійські, бельгійські, італійські, німецькі, французькі, польські, білоруські, чеські та хорватські періодичні

видання [1]. Таке визнання в широких наукових колах відкривало великі можливості перед науковцями, стимулювало роботу в цьому напрямку, що сприяло становленню української богословської школи.

Однак справжньою науковою лабораторією, яка поєднувала науку і практику, повинен був стати університет. Через антиукраїнську політику польського уряду це питання не вирішувалось. Таємний Львівський університет, що постав силами кращих представників української наукової інтелігенції в 1921 р., через 5 років припинив своє існування.

Тільки після укладення конкордату між Польщею і Апостольським Престолом у 1925 р. для УГКЦ виникли сприятливі умови для організації Богословської академії. На 35-ій конференції єпископів (8.05.1925 р.) було прийнято рішення розпочати підготовчу роботу в напрямку створення католицького університету [2].

Створити потужну наукову базу, зважаючи на політичні обставини, відсутність стійких наукових традицій, міг тільки вчений, добре відомий у наукових колах, який би займався практичною науково-педагогічною діяльністю і мав талант організатора. Й. Сліпий у свій час навчався на філософсько-богословському факультеті в Інсбруку і Римі, захистив докторську дисертацію з питань богослов'я, мав спеціальні праці в галузі догматики та історії церкви. Під час навчання молодий науковець удосконалив своє знання класичних мов й опанував німецьку, італійську, французьку, російську та англійську.

Після повернення до Львова (1921 р.) митрополит А. Шептицький призначив доктора Й. Сліпого професором богослов'я в духовній семінарії, а за кілька років (1926 р.) ректором і деканом богословського факультету. Молодий вчений повністю присвятив себе науковій та педагогічній праці.

Отримавши блискучу освіту, Й. Сліпий, як ніхто інший, розумів необхідність і значення відкриття вищого навчального закладу. Тому логічним видається рішення А. Шептицького доручити молодому талановитому вченому, який поєднував наукову, педагогічну і громадську роботу, створення вищого навчального закладу європейського значення. Саме таке завдання ставили перед собою ієрархи церкви. З метою вивчення організації вищих шкіл, досвіду їхньої роботи Й. Сліпий виїхав до країн Європи, відвідавши Італію, Німеччину, Францію, Великобританію.

Доцільність і значущість створення вищого наукового закладу для навчання й виховання священників і науковців стало предметом обговорення на засіданнях Богословського наукового товариства

і Митрополічой Консисторії у листопаді 1927 р., на яких з основною доповіддю виступав Й. Сліпий. Отримавши підтримку митрополита і духовенства, він продовжив роботу, склавши «Статути» вищого навчального закладу. Згодом представив їх на розгляд Статутової комісії, членами якої були також професори Тит Мишковський та Микола Чубатий. 28 лютого 1928 р. «Статути» затвердив митрополит Андрей і призначив Й. Сліпого на посаду ректора Академії, що стало початком інтенсивної підготовки до відкриття закладу: формувався адміністративний апарат, професорсько-викладацький колектив, готувалися навчальні програми.

Урочисте відкриття Богословської академії відбулося 6 жовтня 1929 р. В ньому взяли участь митрополит А. Шептицький, єпископи М. Будка та І. Бучко. У своєму виступі митрополит наголосив на тій особливій ролі, яку повинен відіграти зазначений заклад у дослідженні Східної богословської догматики й повернення її сучасній теології, а також католицької догматики. «Ці завдання, – говорив він, – вкладає на нас передовсім положення нашого краю і нашої Церкви, на пограниччі західнього і східнього світу. Се положення накладає на нас ролю якогось посередника поміж Сходом і Заходом. Сходові треба нам дати можливість пізнавати богословію Західньої Церкви, Заходові – Східньої. Це завдання посередника, як слід сповнене, може мати велике значення для тих двох відмінних культур, які на нашій землі, в наших установах і в наших душах зливаються і лучаться в одну» [3].

З основною доповіддю «Значіння і устрій Греко-Католицької Богословської Академії» виступив професор Й. Сліпий. Посилаючись на авторитет Фіхте, для якого кожна нація значила стільки, скільки значить її університет, ректор вказав на те велике значення, яке має відкриття вищого навчального закладу для національного розвитку: «Найвищі школи є об'явом глибини ума, вогнищем науки і двигуном народного життя. Вони є найсильнішим джерелом, з якого пливе умове життя нації і робітнею умових здобутків. Провідники народу дістають там умове вишколення і леліють ідеали, що стають сонцем у їх майбутній праці, – там твориться духовна аристократія народу.

Наша Богословська Академія є тому високою національною цінністю, бо відкриває найвищі правди народові, виховує йому провідників, дає йому тверезість і рівновагу духа, ширину думки і вчить, як в у сіх умовах зберегти себе з честю і в достойний спосіб. Академія має стати виховницею народу в найкращім того

слова значенні. Для нас постановня Академії набирає тим більшої ваги, що ми, крім Могиллянської Академії, опертої зрештою в своїх початках на каголицьких основах, не мали досі власного визначнішого зорганізованого середовища й були звичайно науковою причепою та скиталися, шукаючи притулку по чужих сусідніх заведеннях, з яких назагал було для нашої Церкви й народу не дуже багато хісна. Та треба підкреслити, що одиниці не раз з подиву гідною саможертвою, не цінені оточенням, віддавалися науці» [4].

Виступ ректора був ємким і торкався основних напрямків діяльності навчального закладу. Він представив розгорнуту програму діяльності Академії, окреслив її основні завдання у вихованні та підготовці духовенства, науковців і перспектив розвитку богословської науки. Визначаючи місце і роль Академії в структурі УГКЦ, Й. Сліпий наголосив: «Завданням Богословської Академії – стати об'єднуючим чинником цілого народу, з'єдинити нез'єдинених, створити для Унії наукове середовище на її терені, бути її заборолом і твердиною...». Далі продовжив: «Академія має гуртувати біля себе і дати приют науковим силам і виробити їм спромогу посвятитися науковій богословській праці, освободити їх від інших обов'язків і уможливити трактування теології, як головного життєвого, а не побічного заняття...» [4]. Отже, перед керівництвом ВНЗ, професорсько-викладацьким колективом ставилось завдання створити наукові школи, виростити плеяду науковців, спеціалістів східного і західного богослов'я. Це повинно було бути нове покоління вчених, яке до вивчення християнських джерел підходило з позицій єднання, а не навпаки. Потребу в таких кадрах засвідчили Велеградські з'їзди. Часто його учасники розглядали другорядні питання, не маючи належної підготовки для обговорення принципових проблем – догматичних і літургійно-обрядових, виявляли психологічну неготовність приймати протилежну думку.

У виступі Й. Сліпий окреслив перспективи розвитку богословської науки. Поступ українського богослов'я він пов'язував з особливим становищем греко-католицької церкви у християнському світі: «З огляду на наше становище до християнського Сходу, спосіб трактування мусить зберегти свої оригінальні прикмети й узгляднити свої потреби, а через те поширити католицьку богословію. Вправі богословська наука є одна, але кожний нарід надає їй свою закраску і вносить до неї частку свого Духа.» І далі: «Загалом кажучи, Академія має стати на сторожі своєї традиції та скріпляти знаменні прикмети нашої богословської науки... Очевидно вона не може замикатися до історичного

відтворення, але мусить задимати становище до сучасних напрямів і проблем та використовувати здобутки західньої богословії: розвинені теорії, з'ясовані терміни, найновіші наукові й педагогічні методи, які підняли західню богословію до високого лету» [4].

Богословська наука, на думку професора, повинна мати прикладний характер. Поєднання теорії та практики наповнює науку тим особливим змістом, який стимулює її подальший розвиток.

Не менш важливим завданням для ВНЗ була підготовка духовенства, формування його науково-освітнього і культурного рівня. В історії відомі періоди занепаду богословської науки й освіти. «Наша Церква не так терпіла через брак, як через малоосвіченість духовенства». Підкреслюючи важливість місії Церкви і священника зокрема в житті суспільства, Й. Сліпий сказав: «Найближчим завданням Академії є, отже, піднести науковий рівень духовенства... Щоби священник сповнив своє завдання як слід, мусить належно підготувитися до вимог часу. Наука робить великанські поступки, виринають нові релігійні й моральні питання, культура змінює по часті свої основи і напрямки, в суспільному житті священник стає перед іншими умовинами, до яких не вистачають старі методи» [4].

Підготувати духовника сучасного типу було завданням непростим, враховуючи загальноєвропейські тенденції наступу атеїзму у сфері науки та суспільно-політичному житті, місцеві особливості. Тим не менше ігнорування або замовчування тих процесів розвитку суспільства, які суперечили християнському світогляду, було б недопустимою помилкою, що в майбутньому могло підірвати основи церкви.

Торкаючись питань організації закладу, Й. Сліпий зазначив, що зразком послужили католицькі факультети. Як керівник і науковець, він поставив перед собою, всім колективом достатньо складні завдання у сфері науки, освіти і виховання. Серед європейських університетів Богословська академія повинна була зайняти своє особливе місце – стати центром вивчення та синтезу православної та католицької теології.

Відкриття Академії стало подією не тільки в Західній Україні, але й у християнському світі. Надійшла велика кількість привітань, серед яких телеграма-благословення від папи П'я XI, вітання гетьмана П. Скоропадського, професора Д. Дорошенка та багатьох інших.

Докладні повідомлення та міркування про перспективи розвитку ВНЗ, його значення для розвитку краю вміщували українські газети. Відгукнулася навіть іноземна преса – німецька,

французька, італійська, польська, бельгійська, хорватська.

Високі зобов'язання, які взяли на себе засновники Академії, вимагали щоденної копійної праці, перш за все від ректора. Комплектуючи колектив, Й. Сліпий відчув деякі труднощі. У ВНЗ погодилися працювати лише три професори: о. д-р Тит Галущинський, який отримав габлітацію у Львівському університеті в 1919 р. на основі теологічних праць, о. д-р Й. Сліпий на основі габлітацій в Інсбруцькому університеті та Грегорінському в Римі, о. д-р Тит Мишковський, габлітований у Львівському університеті. Решту членів Професорської колегії становили катехити середніх шкіл. Звичайно, що рівень їх наукової підготовки не відповідав університетським вимогам. «Академія поставила відразу високо наукові домагання до професорів і студентів і мусіла це зробити, коли хотіла засісти в колі богословських установ, які після війни піднесли високо науковий рівень... Та в самих вже початках наткнулася Академія на великі переpons. Причиною внутрішніх переpons був брак належного розуміння для наукових вимог і кваліфікацій» [5].

Вимоги, які ставив перед колективом ректор, не завжди знаходили розуміння. Інертність частини викладачів Й. Сліпий пояснював відсутністю наукових традицій, а також тією загальною політичною ситуацією, яка склалася в країні: «Це можна до деякої міри пояснити недолею й неволею, яку приходилося нам переживати і задля якої привикли ми вдовольнитися в науці малими досягненнями. Зовнішні переpons походять із загального розбиття народу. Яке переходить уже в наліг і викликає навіть острах перед спробами зосередкуватися» [5]. Тим не менше, кожен викладач був поставлений перед дилемою – працювати над підвищенням своєї кваліфікації або залишити Академію, якийсь час працюючи звичайним викладачем.

Становлення Академії проходило в складних умовах політичних переслідувань українців, арештів, ліквідації освітніх і господарсько-торгівельних установ, пацифікації, руйнування церков на Холмщині і Підляшші, вуличних студентських провокацій тощо. В економічному житті панувала інфляція і безробіття. Отже, існували й матеріальні труднощі. Однак щорічно проводився набір студентів. В 1928/29 рр. на зимовий семестр записалося 167 звичайних і 5 надзвичайних слухачів; у 1929/30 рр. – відповідно 165 і 4; в 1930/31 рр. – 201 і 7. Усього в Академії навчалось 533 звичайних і 16 надзвичайних слухачів. За перші три роки закінчило навчання 114 звичайних слухачів і 2 надзвичайні [5]. Серед студентів були не тільки вихідці з Галичини,

але й з Болгарії, Чехословаччини, Румунії, Югославії, також православні з Волині та Холмщини.

З часу відкриття Академії удосконалювалася навчальна програма. В перелік дисциплін були включені курси соціології, арабської, сирійської та арамейської мов, відкрито біблійний, правничий та історичний семінари. Безумовно, подією наукової ваги стало видання наукових богословських творів під назвою «Праці Греко-Католицької Богословської Академії у Львові», які продовжили серію «Праці Богословського Наукового Товариства». Члени Професорської колегії видрукували низку своїх статей в українських та іноземних журналах теологічного або загальнонаукового характеру [5].

Перші три роки діяльності університету заклали основи для його подальшого розвитку.

Окрім богословського і філософського факультетів, планувалося відкрити юридичний. На засіданні Професорської колегії 15 вересня 1935 р. Й. Сліпий зауважив, що потужний науковий потенціал ВНЗ, створений за останні роки, дозволив би при сприятливих політичних та економічних обставинах відкрити чотири самодостатніх факультети. Навіть відкриття третього факультету давало можливість претендувати Академії на статус Університету.

В одному зі своїх звітів Й. Сліпий зазначив: «Для створення і ведення університету й кожної високої школи треба трьох речей: професорів, слухачів і грошей» [6]. З властивою йому наполегливістю, послідовністю й принциповістю ректор доклав усіх зусиль, щоб створити в Академії атмосферу наукового пошуку. Науковий рівень викладачів невпинно зростав. Підготували габілітаційні праці й отримали професорські ступені за період 1929-1936 рр. шість богословів: Спиридон Кархут, Діонісій Дорожинський, Василь Лаба, Ярослав Левицький, Микола Чубатий, Микола Конрад. Надзвичайними професорами іменувалися М. Чубатий (1929 р.), о. д-р. Д. Дорожинський, о. Ю. Дзерович (1930 р.), о. д-р А. Ішак (1932 р.), д-р К. Чехович (1935 р.), д-р В. Залозецький (1936 р.).

На засіданні Професорської колегії 24 вересня 1935 р. Й. Сліпий підкреслив, що наукові досягнення дають можливість порівняти Академію з аналогічними європейськими установами. І тільки матеріальні обмеження не дозволяють повною мірою розгорнути наукову діяльність, залучити до ВНЗ нових спеціалістів. «Тяжка скрута, яка щораз змагається, виснажує сили й так немногих наших наукових працівників, а вслід за тим витворює душевне

пригноблення, навіть у найбільше для науки одушевлених одиниць та обнижує пошану до неї. Цьому лихові старалася Академія зарадити, як тільки могла, гуртуючи охочих до наукової праці, підтримуючи їх матеріально та удержуючи пригожу атмосферу» [6]. В 1935/36 н.р. були призначені на посади надзвичайних професорів д-р Р. Ковшевич, д-р І. Свенціцький, д-р О. Надрага, д-р І. Крип'якевич, а також доцент Українського університету у Празі д-р Я. Пастернак. Через 10 років Професорська колегія у своєму складі нараховувала 8 звичайних і 6 надзвичайних професорів, 6 доцентів і 18 заступників професорів [7].

На жаль, академічних ступенів Богословська академія не надавала. «Безупинні старання в Римі про право надати докторати не увінчалися успіхом лише з огляду на політичні відносини», – повідомив Й. Сліпий, звітуючи перед колегами по Академії [8]. Польський уряд намагався перешкодити розвитку єдиної на той час української вищої школи і ліквідувати заклад. Неодноразово чиновники пропонували митрополиту А. Шептицькому перевести навчання богословів до Львівського університету. Однак зворотного шляху не існувало. Богословська академія відбулася як науково-освітній заклад, стала помітним явищем в культурно-політичному житті Західної України. Її наукові кадри формували свою особливу думку в католицькій теології. Тільки з початком німецької окупації надійшов дозвіл з Риму про надання Академією академічних ступенів. Реально цим правом ніхто не міг скористатися, зважаючи на обставини воєнного часу.

Академія згуртувала в своїх стінах кращих богословів і світських учених. Студенти мали змогу вивчати філософсько-богословські предмети, а також прослухати курси історії, літератури, мистецтва, археології. Викладали навіть книгознавство та сільськогосподарські науки. Як ректор і вчений, Й. Сліпий намагався поєднати педагогічну, освітню та науково-дослідну роботу і в цьому напрямку скеровував колектив. Найбільш підготовлені з числа слухачів займалися науковою роботою. В Академії постійно працювали семінари (10): догматичний під керівництвом Й. Сліпого, біблійний (о. Галушинський, о. Чорняк), правничий (д-р Р. Ковшевич, о. д-р Л. Глінка), історії Унії (д-р М. Чубатий), гомілетичний (о. д-р Ів. Фіголь, о. д-р А. Іщак), кагехитичний (о. Ю. Дзерович), історії України (д-р І. Крип'якевич), мистецтва (д-р В. Залозецький), соціології (о. д-р М. Конрад), церковнослов'янський (д-р К. Чехович). Найкращі студентські роботи виходили друком у часописах «Мега», «Діло», «Христос Наша Сила»

та в місячниках «Нива», «Богословія». Історичний та церковнослов'янський семінари започаткували власні видання – «Архів семінара історії» та «Слово» [9]. За неповних 10 років Академія підготувала 415 абсолювентів. Частина випускників продовжувала навчання за кордоном, утверджуючи, таким чином, науковий авторитет Львівської академії.

Важливим напрямком наукової діяльності викладачів Академії було написання підручників з богословських наук. В. Лаба згадує: «Часи і течії (свого роду чистка у нашій Церкві, пожвавлена праця над зближенням і з'єднанням Церков) домагалися, щоби богословська наука перестала у нас бути чужим імпортом, але щоби вона росла на рідному ґрунті і мала своєрідний характер» [10]. Кілька таких підручників з'явилося в серіях видань БНТ і Богословської академії: «Церковнослов'янська граматика» д-ра К. Чеховича, «Біблійна герменевтика» і «Патрологія» (в 3-ох томах) о. В. Лаби, «Катехитика», «Педагогіка» і «Катехизм» о. Ю. Дзеровича, «Догматика нез'єдиненого Сходу» (1-а частина) о. д-ра А. Іщака, «Перші українські проповідники і їх твори» та «Теорія церковної вимови» о. д-ра Я. Левицького, «Огляд історії старохристиянського мистецтва» д-ра В. Залозецького, «Огляд історії церковної музики» д-ра Б. Кудрика. Вийшли друком підручники з інших дисциплін. Д-р Я. Пастернак написав «Коротку археологію Західно-Українських Земель», о. д-р М. Конрад підготував два підручники – «Нарис історії старинної філософії» (в 3-ох частинах) і «Основні напрямки новітньої соціології». Готувалися до друку й інші підручники.

Сам професор Й. Сліпий, який упродовж своєї педагогічної діяльності читав спеціальну догматику, теж працював над підручником. У передмові «Загальна наука про Св. Тайни» він писав: «Уже від початку професури на Богословській Академії задумував я написати підручник Догматичного Богословія для слухачів Академії та й загалом для священників і світських кіл, що бажають глибше познайомитись з богословською наукою, бо брак такого наукового підручника дається в нас помітно відчувати...» [11]. Підручник був готовий до друку, коли розпочалася Друга світова війна. Через брак паперу він не побачив світ. Дивом рукопис зберігся й був перевезений у Канаду, де вийшов друком у видавництві Отців Редемптористів у Йорктоні. В підручнику аналізується католицька догматика, також представлена теологічна доктрина православного Сходу. «Догматика Вселенської церкви»

була високо оцінена сучасниками, які вважали її зразком для майбутніх українських богословів.

Як засновник і організатор багатьох наукових інституцій, Й. Сліпий велику увагу звертав на формування фондів бібліотеки, оскільки без солідної бази джерел розвивати науку й освіту було неможливо. Ще на посаді директора бібліотеки БНТ Й. Сліпий започаткував надзвичайно важливу акцію – збір стародруків. Він вважав, що «необхідно переглянути всі церковні і парохіяльні бібліотеки, в яких ще криються не раз великі цінності, заховані в воєнній лихоліттю, а які Товариство безумовно мусить стягнути і врятувати перед загибеллю» [13]. З цією метою він особисто відвідав близько 30 церков, про що звітував на II Загальних Зборах. З кожним роком кількість книжок у бібліотеці Товариства збільшувалась. Наприклад, у 1925 р. налічувалось 1040 томів, 32 стародруки і 10 рукописів; у 1935 р. їх кількість сягала 11109 томів, 143 рукописів і 172 стародруків [13].

Для слухачів Духовної семінарії та Академії бібліотека була основним місцем поповнення та удосконалення своїх знань. Науковці та студенти мали можливість користуватися фондами бібліотек Духовної семінарії, БНТ і БА. Таким чином було створено найбільшу в Львові бібліотеку. За сприяння Й. Сліпого було встановлено тісні зв'язки та книгообмін з численними видавництвами та установами не тільки українськими, але й зарубіжними. Література надходила з Варшави, Любліна, Кракова, Берліна, Дюссельдорфа, Рима, Загреба та інших місць. Бібліотечна справа велася на належному рівні, про що свідчить участь бібліотекаря Академії у міжнародному з'їзді бібліотекарів у Варшаві (1936 р.) [12, 14].

Своє місце в богословській науці українські вчені здобули шляхом наполегливої і невтомної праці. Викладачі Академії брали активну участь у міжнародних з'їздах, конференціях, виступали організаторами і співзасновниками різноманітних товариств. Були авторами ґрунтовних досліджень. За короткий період часу їхні наукові здобутки стали відомими в Галичині та за її межами. Українську науку популяризували не тільки особисті зв'язки серед науковців, але й потужна видавнича база. Плідно працювали видавництва: «Богословія», «Видання Богословії», «Праці Богословського Наукового Товариства», «Праці Гр.-Кат. Богословської академії», «Аскетична Бібліотека Гр.-Кат. Богословської Семінарії», «Дзвони», «Бібліотека Дзвонів», «Нива» і «Мета».

Необхідно зазначити, що велика роль в організації і розвитку української богословської науки належить Й. Сліпому, який творив її як вчений. За свідченням сучасників, серед спеціалістів з догматики і богослов'я професор Й. Сліпий користувався авторитетом, а його праці поповнили загальний фонд богословської літератури.

Наукова спадщина Й. Сліпого включає понад 100 робіт. Це – догматичні дослідження, розвідки на богословсько-історичні, обрядово-літургичні та аскетичні теми; реферати-доповіді, виголошені на з'їздах, конференціях і академіях; звіти й промови, спогади з подорожей, численні пастирські листи тощо. Практично всі праці Й. Сліпого мають екуменічне спрямування. Єдність культур Сходу і Заходу розглядалася ним як необхідна умова розвитку християнської цивілізації. Ця ідея обґрунтовується вченим у площині релігійно-догматичних і культурно-психологічних відмінностей, обрядово-культової практики та історичного досвіду. Створена ним наукова школа також працювала у цьому напрямку. Вона повинна була стати місцем діалогу, обміну науковими ідеями і взаємного визнання богословів. Наукові висновки Й. Сліпого мали практичне значення. З позицій єдності він осмислював місце і роль греко-католицької церкви, розглядаючи її як синтез східної і західної традицій. У роботі «На унійні теми», що була логічним продовженням основних положень, висунутих у «Візантизм як формі культури», вчений трактував Унію як діалог рівноправних партнерів. Одночасно заперечував уніатизм, який передбачав латинізацію Східної церкви. Засудивши явище уніатизму, Й. Сліпий обґрунтував необхідність відновлення греко-католицькою церквою стародавніх обрядових традицій.

Осмилення ролі і місця греко-католицизму в структурі Вселенського християнства дозволило його духовенству розпочати широкий міжконфесійний діалог і створити власну екуменічну доктрину. Безперечно, наукові напрацювання греко-католицьких богословів, практичний досвід духовенства були використані при написанні «Декрету про Східні Католицькі Церкви» II Ватиканського Собору.

Література

1. Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. II. – 718 с.
2. Конференції Архирейів Української Греко-Католицької Церкви

- (1902-1937) / За ред. А. Кравчука. – Львів, 1997. – 105 с.
3. Промова основника на святочнім відкритті греко-католицької Богословської Академії // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 4. Значіння і устрій Греко-Католицької Богословської Академії // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 5. Звіт з організаційної праці та досягів Богословської Академії // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 6. Звіт з організаційної праці та досягів Богословської Академії у другім трилітті // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 7. Організація Професорської Колегії Богословської Академії. Управа Богословської Академії // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 8. «10-ліття єдиної Української високої школи». Святочна інавгурація 11-го академічного року в Гр.-Кат. Духовній Академії у Львові // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 9. Професорський збір у рр. 1937/38-39 // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 10. Лаба В. Митрополит Йосиф Сліпий як науковець і науковий організатор // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1976. – Ч. II. – 663 с.
 11. Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.
 12. Назарко І. Наші владика з Тернопільщини // Шляхами золотого Поділля: Регіональний історично-мемуарний збірник Тернопільщини. Т. I. – Філадельфія, ПА., 1983. – 285 с.
 13. Богословське Наукове Товариство у Львові // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1976. – Ч. II. – 663 с.
 14. Бібліотека Богословської Академії // Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928-1929-1944. – Торонто-Чикаго, 1973. – Ч. I. – 718 с.